

KONINGSKINDEREN OP WEG NAAR HET HEMELS PALEIS

Levensbeschrijving van

Koning EDUARD VI, 15 jaar

En

Koningin Jane Grey, 16 jaar

Van ENGELAND

Vertaald door

JACOBUS KOELMAN

STICHTING DE GIHONBRON

MIDDELBURG

2007

KONING EDUARD VI

Eduard VI (Engels: *Edward VI*) (Hampton Court, 12 oktober 1537 – Greenwich, 6 juli 1553) was koning van Engeland van februari 1547 tot juli 1553 en stamt uit het huis Tudor. Hij was de enige wettige zoon van Hendrik VIII. Zijn moeder was Hendriks derde vrouw Jane Seymour, die enkele dagen na de geboorte overleed.

Eduard leed aan een aangeboren syfilis, die hij waarschijnlijk van zijn vader had geërfd.

Toen Eduard op 9-jarige leeftijd de troon besteeg werd zijn oom **Eduard Seymour**, de hertog van Somerset (1506 – 1552), zijn regent. Hij wist de rol van de jonge koning te beperken tot een zuiver ceremoniële. Somerset werd uit zijn ambt gezet door toedoen van John Dudley, de graaf van Warwick en later hertog van Northumberland. Deze nam de macht over en Seymour werd terechtgesteld wegens verraad.

Een stuwende kracht voor koning Eduard was **Thomas Cranmer**, de aartsbisschop van Canterbury. Mede door zijn toedoen werd Eduard in feite de eerste protestantse koning van Engeland. Hoewel zijn vader al met Rome had gebroken, werd tijdens zijn regeringsperiode de beslissende overgang bereikt van het katholicisme naar het Anglicanisme. Het eerste gebedenboek in het Engels werd uitgegeven in 1548: *The Book of Common Prayer*.

Tegen het eind van zijn korte leven maakte Eduard zich al zorgen om zijn opvolging. Hij was protestants opgevoed en wilde niet dat het land na zijn dood zou terugkeren tot het katholicisme. Daarom steunde hij de aanspraken op de troon die Northumberland deed gelden ten gunste van zijn schoondochter Lady **Jane Grey** en ten nadele van zijn eigen halfzuster **Mary**.

Eduard VI stierf aan een ziekte op 15 jarige leeftijd. Hij werd begraven in Westminster Abbey.

Onderstaande beschrijving van koning Eduard VI is overgenomen uit de Hollandse editie van "Eens Christens Groot Interest", beschreven door W. Guthrie en vertaald door Jac. Koelman. Het 'Aanhangsel' achter Eens Christens Groot Interest", is niet van Guthrie maar van Koelman.

HET GODZALIG LEVEN EN STERVEN

van
EDUARD DE ZESDE

KONING VAN ENGELAND, GESTORVEN 1553, IN DE OUDERDOM VAN 15 JAAR

Eduard de Zesde, geboren in 1537, was de zoon van Hendrik de Achtste, en zijn derde vrouw Johanna, dochter van de heer Johan Symur. Bij de geboorte werd zijn moeder geopereerd, aan welke operatie zij de derde dag stierf.

Zes jaar oud zijnde, werd hij toevertrouwd aan de zorg van Dr. Coxe en Mr. Joh. Creeke; de eerste onderwees hem in de kennis der kunsten en der godgeleerdheid; de tweede in de Latijnse en Griekse talen. Voor andere talen had hij andere leermeesters, die zich beijverden om hem kennis en deugd te doen verkrijgen, met enige vermen-
ging van een eerlijk vermaak. Onder die leermeesters vorderde hij zoveel, dat hij binnen korte tijd het Frans en Latijn volkomen sprak; ook Grieks, Spaans en Italiaans. Hij was ervaren in de logica, fysica, muziek en anatomie, en in andere vrije wetenschappen; ja zelfs zozeer, dat de grote Italiaanse filosoof Cardanus, een proef van hem genomen hebbende, verheugd en verwonderd was en overal verspreidde, dat hij een wonder van de natuur was.

Op negenjarige leeftijd verloor hij zijn vader en werd 20 februari 1547 door de aartsbisschop van Canterbury, Cranmer, tot koning gekroond. Nooit was een koning liefelijker jegens anderen en algemeen bemind. Hij was van een uitstekende schoonheid en zedigheid; zeer beleefd en zo tot geleerdheid geschikt, dat hij eerder scheen zo geboren, dan daarin onderwezen te zijn. Hij was vol zachtmoedigheid, kloekmoedigheid, zorg en kennis van staatszaken en zeer bevreesd om bloed te storten, zodat niemand in zijn tijd om de religie gedood werd, dan alleen twee lasterlijke ketteren, Johanna Butcher en Geurgius, een Duitser. Tot de veroordeling van de eerste kon hem de ganse raad niet bewegen het doodvonnis te ondertekenen, aangezien hij zeide, dat hij in Gods Woord de manier niet kon vinden van mensen om hun geloof te verbranden. Totdat Cranmer hem daartoe overreedde, tegen wie hij zeide: dat hij al de last daarvan voor God op hem zou leggen.

Hij schepte veel vermaak in spiegelgevechten en dergelijke krijgs oefeningen, was zeer ervaren in vestingbouwkunde, en kende al de voorname havens van Engeland, Schotland, Ierland en Frankrijk, hoe ze lagen, wanneer het getij diende, welke schepen ze konden ontvangen, enz. In staatszaken was hij zeer zorgvuldig, was veel tegenwoordig bij de vergaderingen van zijn raad, en wilde wel verstaan wat zaken er behandeld werden en op welke gronden. Hij bestreed dikwijls de redenen zijner raadsliden en gaf voor zijn eigen gevoelens levendige redenen op, zodat besloten werd, geen zaken van enig gewicht te behandelen of hij moest tegenwoordig zijn. De besluiten van zijn raad werden in een kist bewaard, waarvan hij zelf de sleutel droeg. Hij zonderde tijd af om de zaken van arme mensen zonder uitstel af te doen. Van alle overheden, rechters, edellieden kende hij hun namen, huishouding, godsdienst en levenswijze. Aan de afgezanten gaf hij antwoord op staande voet en voerde ordelijk en ten volle ieder punt van hun gesprek aan tot verwondering van zijn hoorders. Hij

kwam veel ter kerk en schreef predicaties met zijn eigen hand. In 't midden van al zijn bezigheden, hield hij dagelijks enige uren voor zijn bijzondere studiën en oefeningen met zijn leraars.

Omtrent deze tijd maakte men toebereidselen tot een oorlog met Schotland, die aldus veroorzaakt werd. Maria Stuart, enige dochter en erfgenaam van Jacobus de V, nog zeer jong zijnde, werd door Hendrik de Achtste begeerd voor zijn zoon Eduard. Dit werd toegestemd door de adel en het parlement van Schotland, en alle voorwaarden en verbonden werden gesloten, bezegeld en bezworen van beide zijden. Een vrede van tien jaren werd bevestigd, waarvan aan het eind de prins en de koningin mondig zouden zijn. Maar de koning van Frankrijk, daarvan horende, trachtte door alle middelen deze verbintenis te verbreken, en zocht Maria voor Frans, de troonopvolger van Frankrijk, te verkrijgen. Hij bracht zoveel te weeg, dat hij een sterke aanhang kreeg. Doch de protector schreef vriendelijk naar de adel, bracht de beloften, zegels, eden enz. naar voren, toonde hun het goede, dat de beide koninkrijken door vereniging zouden ontvangen. Toen ze tot geen reden gebracht wilden worden, bracht hij een groot leger bijeen en trok er Schotland mee in. De Schotten kwamen daartegen op en er werd een grote en bloedige slag geleverd, waarin de Engelsen overwonnen en van de Schotse adel velen doodden; van de mindere adel omtrent 10.000. De Engelsen verloren maar 52 man aan doden, ofschoon veel meer aan gekwetsten. Zo wreekte de Heere hun trouweloosheid. Daarbij is op te merken dat in dezelfde tijd, waarin de Schotten die nederlaag leden, de beelden openlijk te Londen verbrand werden. Ook werden er over de 1500 Schotten gevangen genomen, waaronder de Graaf van Huntley. Gevraagd zijnde, hoe hij dacht over het beoogde huwelijk, antwoordde hij: Het huwelijk staat mij wel aan, maar niet de wijze van vrijen.

Er kwam ook een grote verandering in de godsdienst. Men gaf bevelen tot wegneming van de beelden uit de kerken, vrome predikanten werden uitgezonden om het volk te leren, en door gebrek aan predikers werden er preken uitgegeven om in de kerken voorgelezen te worden. Eduard Bonner werd op de vloot gezet, wegens zijn weigering om deze bevelen aan te nemen, en Steven Gardiner werd in de Tour gebracht.

In 't eerste jaar van Eduards regering hield het parlement een zitting, waarin besloten werd, dat niemand zou spreken tegen het ontvangen van het Avondmaal onder beide gestalten, en dat alle kerkelijke handelingen gedaan zouden worden in naam des konings. De ordinantie van de zes artikelen werd verworpen gelijk ook die, welke het gebruik verbiedt van de Schrift in de Engelse vertaling; ook werd er een liturgie uitgegeven.

Een van de commissarissen, die uitgezonden was om de beelden in Cornwall af te breken, werd echter door een priester doorstoken op het ogenblik dat hij dit deed. Het gehele land stond op, maar toen er sommigen waren gedood werden de anderen verstrooid. Soortgelijke beroeringen werden ook in andere provinciën verwekt, maar door de voorzichtigheid, vooral van edellieden weer onderdrukt.

Daarna was er een andere opstand in 't westen, waarheen de koning schreef, de aanleggers te bestraffen vanwege hun onbetamelijke vergaderingen, en medelijden te hebben met hun onverstand, hen te raden naar huis te gaan en gehoorzaam te zijn. Hij schreef o.a. aldus: „Verzekert u elke dag, dat wij geen aardse dingen onder de hemel zo hoog achten als deze éne, dat onze wetten gehoorzaamd worden, en dat de zaken Gods die wij in handen genomen hebben, ten volle staande gehouden worden, waarvan wij niet één haarbreed wijken, noch plaats geven aan enig onderdaan; maar

daaraan ten koste zullen leggen onze koninklijke persoon, onze kroon, schat, koninkrijk en al onze staat, waarvan wij u verzekeren als van onze hoogste eer.” Zij werden echter ongeregelder en gingen naar Exter, om daar te breken, maar werden buiten gehouden. Ondertussen kwam er een grote hongersnood in de stad, zodat men paardenvlees eten moest. Maar de veldmaarschalk, Gray van Wilton, die met veel volk kwam, versloeg er negenhonderd van en verstrooide de anderen. De volgende dag echter voegden 2000 opstandelingen zich bij elkaar en vielen de troepen van de koning aan, maar werden op de vlucht gedreven. Korte tijd daarna kwam nog een veel groter aantal samen en brachten een crucifix mee op een wagen, bezet met kruisen, waskaarsen, heilig brood enz. De heer Gray viel hen aan en sloeg de meesten, nam velen gevangen en hing de voornaamste belhamels terstond op. Zo werd ook de opstand in Norfolk onderdrukt.

Nu begon de godsdienst in het land te bloeien en alle onderdanen, die in het koninkrijk waren, hadden vrijheid om het evangelie openlijk te belijden. Vele ijverige en geleerde leraars, tevoren uitgebannen, ontvingen nu verlof huiswaarts te keren, en werden aangemoedigd, vrijmoedig en getrouw in hun ambt en beroep te arbeiden, zodat God zeer verheerlijkt en het volk zeer gesticht werd. Bijna ontstond er nog een gevaarlijke opstand in het graafschap York; maar dewijl een van de opstandelingen het in dronkenschap in een herberg openbaarde, werd de uitbarsting voorkomen en het kwaad keerde terug op het hoofd der aanleggers. De Franse koning, die uit deze onlusten voordeel trok, verklaarde Eduard de oorlog, en zond een grote vloot om Jersey en Gernsey te nemen, waar veel van des konings schepen aanwezig waren. Maar zij werden zo dapper aangetast, dat ze wel 1000 man verloren, terwijl hun schepen en galeien zo geschonden werden, dat ze met schaamte en schande terugkeerden. Ook kwam de Franse koning zelf tegen Boloigne, vanwaar hij ook met schande en groot verlies terug gedreven werd.

Zo bleek het alleszins, dat de machtige arm des Heeren vocht voor koning Eduard, Zijn knecht, om hem te beschermen, en te verlossen van die gevaarlijke beroering van binnen en die geduchte aanvallen van buiten.

Maar de duivel, de voortgang des evangelies benijdende, zocht die te verhinderen, door twisten te verwekken onder de hoge adel. Eerst tussen de protector en zijn broeder, de admiraal, die niet verzoend werd dan door het bloed van de naaste. Toen tussen de protector en de graaf van Warwick, welke strijd, niettegenstaande alle aangewende moeite van de vrome koning, eindigde in het verderf van de protector. Vervolgens begon men uit het volk, dat meende dat de verandering der Latijnse eredienst in het Engels enz. alleen het werk van de protector was, te verbreiden, dat het weer op de oude voet hersteld zou worden. Hierop gaf de koning met zijn geheime raad bevel aan alle bisschoppen dat ze alle roomse boeken in iedere parochie zouden wegnemen, en dat ze een ieder die weerspanning was, gevangen zouden nemen. In het jaar 1552 werden brieven uitgezonden om de altaren weg te nemen en er tafels voor in de plaats te zetten.

Zolang de hoge adel in vrede leefde, bloeide de godsdienst, en had het evangelie een vrije loop; 't pausdom werd beschaamd en nauwelijks één papist durfde zich vertonen; de pauselijke doctors, Smith, Cadsey enz. herriepen hun vorige dwalingen. Zelfs Bonner ondertekende het oppergezag van de koning en bevorderde zijn bevelen; dit deed ook Steven Gardiner. Ja, gedurende al die tijd van vrede werd niet één roomse gevonden die uit eerbied voor de paus als martelaar sterven wilde.

In die vreedzame tijden was het dat de koning Petrus Martyr, Martinus Bucerus, Paulus Fagius en andere geleerden ontbood, waarvan hij sommigen aanstelde te Cambridge en anderen te Oxford, die door hun naarstige arbeid veel goeds deden. De gezant van keizer Karel eiste, dat het Maria vergund werd in haar eigen huis de mis vrij te laten vieren; dat weigerde de koning beslist en volstandig. Hij vermeerderde de predicaties ten hove, en beval dat niemand een vergunning zou ontvangen die niet eerst voor hem gepredikt had.

De koning zond 5000 pond sterling (een bedrag van ongeveer f 60.000.—) over zee ter hulp voor de arme protestanten. Toen hij hoorde, dat de keizer strenge wetten tegen hen maakte, gelastte hij zijn kooplieden, zover hun doenlijk was, niet langer op Vlaanderen te handelen.

Deze vrome en voorzichtige koning, de droevige breuk binnenslands ziende, trachtte zich door verbonden buitenslands te versterken. Daartoe zond hij voor zijn zuster Elizabeth om de hand van de oudste zoon van de Deense koning. Maar de prinses kon niet tot een huwelijk overgehaald worden.

Daar de protector, door de boosheid en loosheid van de graaf van Warwick, (tot hertog van Northumberland verheven) van kant was gemaakt, zo gaf de koning in 't eerst geen blijk van enige aandoening, als niet passend voor zijn majesteit. Ook trachtten de heren hem van zijn droefgeestigheid af te trekken. Maar als men naderhand over hem sprak, zuchtte hij meermalen en liet tranen vallen. Soms dacht hij dat de protector niets gedaan had dat des doods waardig was, of dat, zo hij schuldig was geweest, het toch niet veel betekende, en eer van zijn vrouw dan van hem voortkwam. „Waar dan,” vroeg hij, „was de goede natuur van een neef en de genade van een vorst? Ach, hoe ongelukkig ben ik geweest voor die van mijn bloed! Mijn moeder is door mij omgekomen bij mijn geboorte, en daarna zijn al twee van haar broeders omgekomen; misschien om een weg te bereiden voor de voornemens van anderen tegen mij. Helaas! hoe vals ben ik misleid! hoe zwak vervoerd! Hoe weinig was ik meester van mijn oordeel! enz.” Maar men trachtte zoveel mogelijk zijn gedachten op iets anders te vestigen.

De koning had zes gewone kapelannen of geestelijken tot zijn bijzonder gebruik. Er werd bepaald, dat er twee om beurt bij hem zouden blijven en de overige vier zouden reizen om in alle provincies van Engeland te prediken. Hierdoor werd de godsdienst zeer bevorderd en aan het volk gehoorzaamheid geleerd. Daar de koning geldgebrek had, zond hij commissies uit om enige kerkelijke kostbaarheden, kelken, landerijen enz. te verkopen. Door deze te kopen kwamen veel geringe personen tot een grote staat, waardoor zij hun nakomelingen tot de adelstand verhieven; maar binnen weinige jaren versmolten de meesten als door een heimelijke vloek.

In het zesde jaar van zijn regering werd de koning in april met de mazelen bezocht, maar herstelde door Gods genade weer spoedig. Niet lang daarna kreeg hij de pokken, waarvan hij ook volkomen genas. De volgende zomer reisde hij met een grote stoet; toen hij merkte dat dit lastig was voor het land, liet hij de grootste helft van zijn gevolg van zich gaan. Kort daarna klaagde de koning over een gedurige verzwakking zijns lichaams. Toen zag men verscheiden wonderlijkheden in januari, terwijl in het begin van het zevende jaar van zijn regering zijn kwaal toenam, vergezeld met een sterke hoest; en niettegenstaande alle middelen, nam ze toe met gevaarlijke verschijnselen. Hij had ook een grote flauwheid, die de aantasting van zijn edelste delen bewees, daar hij, volgens het algemene gevoelen, vergiftigd zou zijn. Men treurde zeer over zijn ongesteldheid, niet alleen binnenslands, maar ook daar buiten, daar hij door

zijn beleefdheid en wijsheid veler liefde verworven en de nijdigheid en versmading van anderen vermeden had, Hij was beroemd vanwege zijn landsbeheer en bevorderde alzo krachtig de grootheid van de staat. In die tijd preekte ds. Ridley voor hem en prees zeer de werken der liefdadigheid, vooral dat hooggeplaatsten die moeten bevorderen, welke verplicht zijn door hun grote bekwaamheden en hun roeping goede voorbeelden te zijn. Diezelfde dag ontbood de koning hem in zijn galerij.

Na beleefde dankzegging voor zijn predicatie en opnoeming van haar voornaamste punten zei hij:

„Ik gevoel bijzonder geraakt te zijn door uw preek; want, gelijk ik in het koninkrijk de naaste onder God ben, zo moet ik het allernaast tot Hem naderen in goeddadigheid en barmhartigheid; want, gelijk onze ellende meest Zijn hulp van node heeft, zo zijn wij de grootste schuldenaars; en daarom, gelijk gij mij deze algemene opwekking gegeven hebt, toon mij aan, door wat bijzondere daad ik het best mijn plicht kan doen.”

De bisschop, door deze woorden ten dele verbaasd en ten dele met vreugde overstelpt, zweeg een tijd lang. Eindelijk in tranen en woorden tegelijk uitbrekende, zei hij tot de koning, dat hij allermint zulk een vraag verwacht had, en daarom het antwoord niet bij de hand had, maar dat hij oordeelde dat de Londense burgers, waaronder veel armen waren, hierover het beste konden oordelen. Daarom, indien het Uwe Majesteit behaagt, geef mij een brief opdat ik met hen kan spreken en binnenkort het antwoord terug kan brengen.

De koning liet terstond de brief schrijven, die hij voor de bisschop tekende en zegelde, en gebood dat hij de bode zou zijn. Deze ging naar de burgemeester en riep enige raadsleden en 24 zaakgelastigden samen, die de armen in drie soorten verdeelden: a. die door gebrek der natuur arm waren zoals wezen, stokouden, onnozelen en kreupelelen; b. die arm waren door enig ongemak, zoals gewonde soldaten, zieken enz.; c. die arm waren door eigen schuld.

De eerste soort moest opgevoed en onderhouden worden; de tweede genezen en geholpen; de derde verbeterd. Toen dit de koning overgebracht was, gaf deze voor de eerste soort de kerk der grauwe monniken bij de Newgate Market met al de inkomsten daarbij behorende; voor de tweede de St. Bartholomeuskerk nabij Smitfield; en voor de derde: zijn huis te Bridewel. En tot vermeerdering van het onderhoud dezer soort, gaf hij behalve het Gasthuis in St. Thomas in Soutwark, zeven honderd en vijftig mark 's jaarlijks uit de rente van het Gasthuis van St. Bapstick of de Havoy, met al de bedden en toebehoren van die plaats. Toen de giftbrief hem getoond werd met een open plaats voor de landen in Mortmaine, zo vulde hij die terstond in met de woorden: 4000 mark 's jaars. Dit verricht zijnde, dankte hij God eerbiedig, dat Hij zijn leven verlengd had om dit werk af te doen.

Des konings ziekte nam dagelijks toe en daarmee ook de vlijt van de hertog van Northumberland. Men had sterk vermoeden van vergiftiging; want zijn geneesheren merkten een onoverwinnelijke boosaardigheid op in zijn ziekte die in de longen huisvestte. Het volk brak onmatig in drift uit, klagende, dat om deze reden zijn tweemaal weggenomen, en de getrouwsten van zijn adel en raad buiten gunst verschoven waren, en dat hij nu van de zodanigen omringd was, die gereed waren om enig kwaad te bedrijven en toe te laten. Nochtans trouwde in die tijd de heer Guilford, vierde zoon van de hertog van Northumberland met Johanna, oudste dochter van de hertog Sommerset, die hij had bij Frangoise, dochter van Maria, de tweede zuster van Hendrik de VIII. En hoewel deze Lady Johanna geen recht op de kroon had — want zij was uitgesloten door de prinsessen Maria en Elizabeth, afkomstig van Lady

Margareta, oudste zuster van Hendrik de VIII, en door Frangoise, Johanna's moeder, — verkreeg Northumberland nochtans, door hoogmoed verblind, dat de koning door zijn open brieven onder het brede zegel Johanna Gray stelde om hem in het koninkrijk op te volgen. Dit stemde de koning te gemakkelijker toe, deels door zijn grote begeerte om de Gereformeerde religie te doen blijven (welke hij dacht dat veranderd zou worden door Maria indien zij hem opvolgde, terwijl hij de kroon niet kon geven aan Elizabeth, wanneer hij Maria uitsloot) en deels uit kracht der grote liefde die hij zijn nicht toedroeg. Zij toch was een vrouw van zeer zeldzame en onvergelykelijke volmaaktheden, niet alleen wegens haar belijdenis maar ook wegens haar kennis der vrije kunsten en bekwaamheid in de talen, waarin zij allen van haar geslacht overtrof. Deze brieven werden door de koning verzegeld, toen hij zeer zwak was; en vervolgens door al de geheime raadsleden, door het grootste deel van de adel (uitgezonderd de heer Jacob Halles) en door des konings geleerde Raad. Daar nu alles verzekerd was, bleef er voor de hertog niets meer over dan de koning van kant te helpen. Zijn ziekte was wel hevig doch de dokters hadden enige hoop op herstel, indien hij in een betere lucht gebracht werd. Maar dat wilde de hertog niet toelaten. Daarop werd er een adellijke vrouw gebracht die op zich wilde nemen hem te genezen. Maar des konings dokters met haar sprekende, vonden haar zeer onkundig en wilden het niet toestaan. Maar de hertog dreef het toch door. Zij gaf de koning iets in, waarop hij dadelijk buitensporig werd, zijn edelste delen dodelijk bezwaard werden, zijn ademhaling uiterst moeilijk ging, zijn benen opzwellen, zijn pols bezweek, zijn huid van kleur veranderde en vele andere schrikkelijke verschijnselen zich voordeden. De dokters, geroepen zijnde, ziende hoe hij gesteld was, gingen heen met een droevig stilzwijgen en zeiden tot hun vrienden dat zij wel werden geroepen, maar hun middelen niet gebruikt werden, en dat de koning meer dan eens kwalijk behandeld geworden was.

De koning, aldus lang geworsteld hebbende met een trage en pijnlijke ziekte, deed ongeveer drie uur voor zijn dood, zijn ogen gesloten hebbende, dit uitnemend gebed: *„Heere God, verlos mij uit dit ellendige, droevige leven en neem mij op onder Uw uitverkorenen; hoewel, niet mijn wil maar de Uwe geschiede! Heere, aan U beveel ik mijn geest! O Heere, Gij weet hoe zalig het voor mij zou zijn met U te wezen; doch om Uwer uitverkorenen wil, verleen mij leven en gezondheid, dat ik U in waarheid mag dienen. O mijn Heere God, zegen Uw volk, behoed Uw erfdeel! O Heere God, behoed Uw uitverkoren volk van Engeland! O mijn Heere God, behoed dit koninkrijk voor de papisterij; houd Uw ware religie staande, opdat ik en mijn volk Uw heilige Naam loven mogen, om Uws Zoons' Jezus Christus wil.”*

Met groot geduld verdroeg hij zijn pijnen; hij deed vele vurige gebeden, voor zichzelf en voor zijn koninkrijk. De laatste woorden die hij sprak waren: *„Ik bezwijk, Heere! zijt mij genadig, en neem mijn geest op.”*

En zo heeft hij zijn laatste adem gebruikt, om zijn dierbare ziel te bevelen in zijns Vaders handen. Zo is deze gezegende koning, een jeugdige Josias, gestorven in het jaar 1553, 17 jaar oud, in het zevende jaar zijner regering.

Zijn ijver voor de godsdienst bleek uitnemend in dit voorbeeld: Keizer Karel V zond hem en de Raad een verzoek om Maria toe te staan de bediening van de mis in haar eigen huis. De Raad, die het geschikt achtte de keizer alzo te behagen, zond de aartsbisschop Cranmer en de bisschop Ridley tot de koning om zijn toestemming daartoe te verzoeken. Deze gaven dan ook hun redenen op tot inwilliging van het verzoek; maar de koning antwoordde hierop zo volledig met Schriftuurlijke gronden

dat zij gedwongen werden, toe te stemmen hetgeen hij gezegd had. Maar zij raadden hem er toe op staatkundige gronden, dewijl het anders een breuk met de keizer veroorzaken zou. Waarop de koning antwoordde: „Ik wil mijn leven en al wat ik heb liever wagen dan toe te staan hetgeen ik weet tegen de waarheid te zijn.” Doch de bisschoppen drongen verder aan. De koning barstte in tranen uit over hun onbeschaamdheid, hen verzoekende tevreden te zijn. De bisschoppen, des konings ijver en standvastigheid ziende, namen van hem afscheid, en zijn onderwijzer Mr. Cheek bij de hand nemende, zeiden zij: „Ach, meester Cheek, gij hebt een leerling, die meer Godgeleerdheid heeft in zijn kleinste vinger dan wij in ons gehele lijf.” Hij las de „Loei Commune' van Melanchton; al de Werken van Cicero; de historiën van Livius; de uitnemendste Oraties van Socrates, waarvan hij er twee in het Latijn overzette; de tragedies van Sophocles; en ook het Nieuwe Testament in het Grieks.

De geleerde Cardanus maakte op hem een grafschrift in het Latijn, wat vertaald luidt:

Beweent de grote ramp; maar mochten allen wenen die dolen in dit dal des doods!

Al uw eer verstuipt tot as!

Hij was de kroon der vorsten, de bloem der jeugd, de hoop der vromen, de lust des tijds, de roem zijns lands.

Hij is de tranen der dichters en der geleerden waardig.

Wij geven u aan 't graf; terwijl de Muzen, de lijkgift van Melpomene bewenende, uw droevig leven bezingen.

Uittreksel van een privilegie verleend aan de Vluchtelingen kerk te Londen, door koning Eduard VI.

Overgenomen uit:

Kort historisch verhaal van den eersten oorsprong der Nederlands Gereformeerde Kerken onder het Kruis. Benevens al de derzelver leer en dienstboeken zo van de Neder-Duitse als Franse gemeenten en de derzelver veranderingen tot na de Reformatie.

Met oorspronkelijke stukken voorzien door Isaac le Long.

Tot een bijvoegsel van het kort historisch bericht der publieke schriften van wijlen den heer prof. Johannes Ens.

Amsterdam, bij de weduwe S. Schouten en zoon. 1751.

Tijdens de regering van keizer Karel 5 ontstonden vervolgingen waardoor vele honderden predikanten van hun dienst werden beroofd, in hechtenis genomen en mishandeld werden. Terwijl anderen om deze mishandeling te ontwijken en hun consciëntie niet te bezwaren zich liever in ballingschap begaven en naar andere landen uitweken.

§ 16. Zulks deden onder andere de meer gemelde Poolse Baron Johannes á Lasco en een groot getal andere geleerde en Godvruchtige mannen uit allerlei gewesten, die zich naar Engeland begaven, waar Eduard de zesde koning van Engeland in datzelfde jaar 1548 de troon had beklommen; de mis en alle roomse bijgelovigheden afgeschaft, en de ware Christelijke religie en zuivere leer des evangelies hersteld had. Het gerucht van die jonge Godvruchtige vorst en zijn ijver om de Gereformeerde godsdienst te bevorderen zich langzamerhand verder uitbreidende, lokte welhaast een groot getal vreemdelingen, zowel uit Duitsland, als inzonderheid uit Frankrijk en de Nederlanden daarheen. Om zich van de gewenste gelegenheid te bedienen en de Gereformeerde religie te oefenen. Om welke vrijheid te genieten, zij liever Vaderland en alles wat ze hadden, met de nek aanzagen.

§ 17. Wanneer de menigte van vluchtelingen van dag tot dag groter werd vond de koning goed op het verzoek van de voortreffelijke Johannes á Lasco ter opbouwning van de Nederlandse en andere buitenlandse gemeenten, hém tot derzelver superintendent aan te stellen, hun een eigen kerk te Londen in te ruimen en vele andere buitengewone vrijheden in het jaar 1550 toe te staan. Waarom wij goedgevonden hebben, tot een eeuwige gedachtenis hier de privilege te laten volgen. (Overgenomen van Maarten Micron: Christelijke ordinantiën der Nederlandse gemeenten van Christus, van Eduard de zesde; anno 1550, pagina R. 4, etc.)

§ 18.

Copie van het privilegie aan de Duitse en de andere buitenlandsen, van Eduard de zesde in het jaar 1550. Onder zijn groot zegel gegeven, ter opbouwning van de gemeenten.

Eduard de VI door Gods genade koning van Engeland, Frankrijk en Ierland,

beschermmer des geloofs, en op de aarde opperste hoofd der Engelse en Ierlandse kerken, onder Christus; allen tot welke deze tegenwoordige brieven komen zullen, *saluut!*

Nadat Ons sommige grote aanmerkingen eigenlijk bewogen hebben, ook overdenkende met wat naarstigheid en liefde het een Christelijk Prins gevoeglijk is, van harte en genegen te wezen tot het allerwaardigste Evangelie Gods en des apostels religie. Waar zonder onwifelbaar het politieke regiment niet lang gedurig blijven, nog zijn naam behouden kan, tenzij dat de prinsen en de andere machtige overheden, die God heeft willen laten herscheppen, vooral naarstigheid doen en bezorgen dat de reine en zuivere Religie door het ganse lichaam van het landschap verbreid, en de gemeente in christelijke en apostolische meningen en ordinantiën ingesteld, opgewassen en door heilige dienaars onderhouden worde. Aangemerkt dat Wij, eens Christelijke Prinzenambt en officie gedenken te zijn (onder andere de voortreffelijke aanmerkingen tot de rechtzinnige bediening van zijn Rijk dienende) te voorzien degenen die ter oorzaak des Religies verdrukt, verjaagt en verbannen zijn.

Weet, dat wij niet alleen het voorgaande aanzienende en de kerk van des pausdoms tirannie door ons verlost, in haar oude vrijheid willende onderhouden, maar ook medelijden hebben met de verbannen en uitlandsen die hier over lange tijd in een ons rijk van Engeland gewoond hebben, om dies wil dat wij een Christelijke Prins tot leniging geacht hebben te wezen, dat uitlandse mensen om het Evangelie van Christus uit hen vaderland verjaagt en in ons rijk vluchtende zijn, van de noodzakelijkheden tot het leven dienende, in ons rijk gebrek zouden leiden; aangezien dat eens Prinzen mildheid in deze stand geenszins verkort of besloten behoort te wezen. En om dat er veel Duitse en andere buitenlandsen die hier gekomen zijn en nog dagelijks komen in ons rijk van Engeland uit Duitsland en andere verre landen, in dewelke de vrijheid des Evangelies door de overhand van het pausdom gekrenkt en onderdrukt is, geen zeker lot en plaats hadden in ons Rijk in dewelke zij vergaderingen houden kunnen, daar zij onder hun eigen volk en spraak, de handel des Religies en der kerkelijke oefeningen volgens hun gebruik, verstandig doen en gebruiken mochten.

Daarom, uit Onze bijzondere genade en uit Onze zekere wetenschap en vrijmoedige beweging; ook bij den advies en bewilliging van Onze Raad, willen Wij, laten toe, en ordineren, dat nu voortaan een Tempel zal wezen in Onze stad Londen, dewelke geheten zal wezen: *den Tempel Jezu*; daar dat de vergadering der Duitsen en andere uitlandsen gehouden en onderhouden zullen wezen tot zulke meningen en op zulke conditie dat de ongeschonden uitleg van het heilig Evangelie en de uitdeling de sacramenten volgens het Woord Gods en de apostolische onderhouding van de dienaren der Duitsen en der andere buitenlandse gemeenten geschiedde. En die tempel richten wij op, en bij deze tegenwoordige ordineren en grondéren Wij, van een superintendent en vier dienaren des Woords. En dat dezelfde superintendent en dienaren in der daad als in de naam, zullen daar wezen een samen gevoegd en politiek lichaam in zichzelf, door de naam van den superintendent en der dienaren der Duitser en der andere buitenlandse gemeenten, uit de fundatie van Eduard de zesde, in de stad Londen. Door deze tegenwoordige inlijven Wij, en door een ingelijfd en politiek lichaam, door dezelfde naam, wezenlijk en ten volle oprichten, ordineren, en inzetten Wij door deze tegenwoordige, dat zij successie of nakoming en gedurigheid hebben zullen.

En voorts, uit Onze zekere wetenschap en vrijmoedige beweging, mitsgaders ook uit de bewilliging van onzen Raad, hebben wij gegeven en toegelaten en door deze tegenwoordige geven, en laten wij toe, den voorzeiden superintendent en dienaren der gemeente der Duitsen en der andere uitlandsen, in de stad Londen, den

gansen Tempel (in vorige tijden *de Augustijnen tempel* genaamd) in onze stad Londen en gans het aardrijk, grond en bodem den voorzeide kerken, uitgenomen de ganse koor der voorzeide kerken, aarde en bodem deszelven.

Dewelke Tempel, en ook dat voorgezeid is (uitgestoken dat er uitgenomen is) zullen de voorzeide superintendent en dienaren met hen nakomers hebben en gebruiken. Dezelfde houdende en gebruikende van ons en onze erfgenamen in een vrije en loutere aalmoes.

Wij geven bovendien door de voorzeide bewilliging en Onze voorzeide zekere wetenschap en vrijmoedige beweging en door deze tegenwoordige laten wij toe de voorzeide superintendent, dienaren en haar nakomers, volle macht en autoriteit te vermeerderen, het getal der dienaren en te noemen, en bereidden zodanige dienaren, om te dienen in de voorzeide Tempel, als het den voorzeiden superintendent en dienaren nodig zal denken te wezen.

Wij willen ook dat Johannes á Lasco uit Polenland, die om zijn vroomheid en onnozelheid des levens, en zijn bijzondere geleerdheid zeer vermaard is, de eerste superintendent der voorzeide kerk wezen zal. En dat Gualterus Delenus, Martinus Micronius, Franciscus Rivertus en Richard Vauvilius, de eerste dienaren des Woords wezen zullen. Wij geven bovendien den voorzeiden superintendent en de dienaren en haar nakomers verlot, macht en autoriteit achter het overlijden of afscheiden een der voorzeide dienaren, van tijd tot tijd een ander bekwaam persoon te verkiezen, noemen, en stellen in zijn plaats. Zo nochtans dat de persoon alzo verkoren, gepresenteerd worde voor ons, onze erfgenamen, en nakomers, en door ons, onze erfgenamen en nakomers in de voorzeide dienst ingesteld worden.

Wij gegeven ook en laten toe, den voorzeiden superintendent, dienaren en haar nakomers verlot, macht en autoriteit achter de dood of het afscheiden des superintendent, van tijd tot tijd te verkiezen, noemen, en te stellen, een anderen voortreffelijke en geleerde persoon in zijn plaats. Zo nochtans dat de persoon al zo genoemd en verkoren, gepresenteerd wordt voor ons, onze erfgenamen en nakomers, en door ons, onze erfgenamen en nakomers in de voorzeide dienst des superintendentschap ingesteld werd.

Wij gebieden en bevelen, sterkelijk belasten, zowel den Mayer, (burgermeester) de schrijver en Aldermannen van onze stad Londen als de bisschop van Londen, en zijn nakomers, mitsgaders alle andere aartsbisschoppen, bisschoppen, rechters, Ambtmeesters en andere onzer dienaren, wie ze ook zijn, dat ze vrijlaten de voorzeide superintendent en dienaars en ook hun lidmaten, vrijelijk en gerustlijk gebruiken en oefenen hun eigen ceremoniën en eigen en bijzondere christelijke straffen, hoewel dezelfde niet overeenkomen met de ceremoniën die in ons Rijk gebruikt zijn; zonder enige aanstoot, beroerte, of onrust denzelven, of iemand van hen aan te doen. Niettegenstaande enige statuten, acten, proclamatiën, bevelen, restricten of gebruiken in voortijden daarvan gehouden, gemaakt, of uitgeroepen ter contrarie.

In de getuigenissen waarvan wij deze onze open brieven hebben laten maken: door het getuigen van Mijzelven.

Te Leighes, den 24e juli des vierden jaars Onzes Rijks.

Deze zaken zijn het geheime zegel gepasseerd en door autoriteit van het Parlement bevestigd.

Getekend: P. Sautwell,
W. Harris.

§ 19. door deze uitlandsen en Duitse gemeenten worden verstaan de Franse en Neder-

Duitse, (Nederlandse) Gereformeerde Gemeenten, waarvan de eerste niet alleen uit Frankrijk maar ook uit andere nabijgelegen provinciën, der Nederlanden, zoals Waals-Vlaanderen, Brabant, enz. daar de Waalse of Franse taal gebruikelijk is, waren samenvloeit, welke gelijkheid van taal ook tot enerlei leer en geloof hadden aanleiding gegeven. En overmits die twee talen beiden in de Nederlanden sedert vanouds gebruikelijk geweest zijn, zal zulks ook de meeste aanleiding gegeven hebben dat de Franse en de Neder-Duitse gemeenten, van toen af aan, tot op de reformatie en vervolgens tot nu toe, veel gemeenschap samen gehad hebben; gelijk vervolgens nog nader zal blijken.

Alzo verkreeg de Gereformeerde Franse en Neder-Duitse kerk binnen Londen in Engeland voor de eerste maal een rustplaats, na oneindig veel vervolging en tegenkating en de openbare vrije oefening van hun Religie in hun eigen talen in een vreemd land. Zijnde een onuitsprekelijke genade Gods, die zij zulk een reeks van tijden, in hun eigen vaderland nooit hadden kunnen verkrijgen.

En toch dient hier aangemerkt, dat men niet eerst van sedert deze privilegie, van dato 24e juli 1550 het beginsel van de Franse en Neder-Duitse gemeenten te Londen moet rekenen; maar veelmeer dat dezelfde als toen door autoriteit van de koning Eduard VI zijn bevestigd ook met een eigen kerk, superintendent, nieuwe Franse en Neder-Duitse leraars en met grote vrijheden begiftigd. De superintendent Johannes á Lasco werd bij deze gelegenheid niet zozeer met een nieuwe waardigheid vereerd, alswel in dezelfde bevestigd; nademaal hij het gewichtige ambt van superintendent reeds alvorens in Oost Friesland had bekleed.

Van de vier eerste predikanten hier aangesteld, waren de twee eerste Gualtherus Delenus, of Deloënus, en Martinus Micronius veeltijds ook slechts Martinus Flanders of de Vlaming genoemd, ten dienste van de Neder-Duitse gemeenten. En de twee laatste Fransiscus Riverius is en Richard Vauvilius ook wel slechts Richardus Gallus, of de Fransman genoemd, ten dienste van de Franse gemeenten geschikt. Doch deze beide gemeenten verdienen hier ieder in het bijzonder aangemerkt te worden.

KONINGIN JANE GREY

Jane Grey (Broadgate, oktober 1537 - Londen, 12 februari 1554) was koningin van Engeland van 10 tot 19 juli 1553. Zij was een dochter van Henry Grey, markies van Dorset en hertog van Suffolk, die in het laatste regeringsjaar van Eduard VI veel invloed aan het hof had.

Haar rechten op de troon berustten op het feit dat haar grootmoeder van moederszijde een zuster van Hendrik VIII was. Somerset had haar reeds met Eduard VI willen laten huwen (zij waren vrijwel even oud). In 1553 bewerkte haar oom, de hertog van Northumberland, dat zij zijn zoon, Lord Guildford Dudley, huwde en dat Eduard VI tegelijkertijd zijn eigen zusters ten gunste van Jane Grey van de opvolging uitsloot. Jane nam na de dood van Eduard zeer tegen haar zin de kroon aan en deed onmiddellijk afstand toen de partij die haar als instrument gebruikte niemand sympathie bleek te bezitten.

Maria Tudor bleek populairder, gedeeltelijk ook doordat men nog steeds meeleeft met het lot van haar moeder Catharina van Aragón, de eerste vrouw van Hendrik VIII. Nadat Jane was afgezet leek het erop dat haar leven zou worden gespaard door Maria, die nu de troon had bestegen als Maria I. Zij stuurde John de Feckenham naar Lady Jane in een poging om haar te bekeren tot het katholicisme. Inmiddels streefde Maria echter naar een huwelijk met de Spaanse koning Filips II, en de Spanjaarden stonden erop dat Jane ter dood moest worden gebracht. Maria liet Northumberland onthoofden en Jane in de Tower opsluiten. Jane's vader verzoende zich eerst met Maria maar nam spoedig daarop weer deel aan een opstand. Daarop werden hijzelf, Jane en haar echtgenoot onthoofd. Jane werd overigens in de Tower onthoofd (met een slagzwaard, evenals Anna Boleyn) en haar echtgenoot Dudley een uur voor Jane in Tower Hill.

Onderstaande beschrijving van koning Jane Grey is overgenomen uit de Hollandse editie van "Eens Christens Groot Interest", beschreven door W. Guthrie en vertaald door Jac. Koelman. Het 'Aanhangsel' achter "Eens Christens Groot Interest", is niet van Guthrie maar van Koelman.

HET HEILIG LEVEN EN CHRISTELIJK STERVEN
van
JOHANNA GRAY,
verkoren koningin van Engeland, onthoofd in 't jaar 1553,
in de ouderdom van 16 jaren.

Gedurende de kwijnende ziekte van koning Eduard VI, huwde de hertog van Northumberland, die veel invloed aan het hof had, zijn vierde zoon, Guilford Dudley uit aan Johanna Gray, de oudste dochter van de hertog van Suffolk. Haar moeder, Françoise, was een dochter van Carel Brandon, hertog van Suffolk en van Maria, jongere zuster van koning Hendrik VIII. En daar hij toen zijn huis trachtte te verhogen, kwam hij bij de zwakke koning om hem op het hart te drukken, in welk een gevaarlijke staat de kerk zou zijn, indien hij niet een Godzalige opvolger verkoos die de nieuwe bevestigde religie zou staande houden. 't Was welbekend, zei hij, hoe de prinses Maria genegen was; dat er veel meer hoop was van de prinses Elizabeth, maar dat zij beiden zo aaneen verbonden waren, dat ze of beiden uitgesloten moesten worden of dat Maria aangenomen moest worden; dat het de plicht van een godsdienstig en goed vorst was, alle bloedsbetrekking ter zijde te stellen, indien er Gods eer en der onderdanen welvaart door in gevaar zou komen.

De hertog van Suffolk had drie dochters, die zodanig waren, dat haar deugden en geboorte hen aanprezen, en van wie de schending der godsdienst en het gevaar van een vreemd juk niet te vrezen was, omdat zij het geestelijk voedsel van de ware leer als met de moedermelk hadden ingezogen, en ze ook met mannen getrouwd waren die even ijverig voor de waarheid waren als zij zelf. Daarom verzocht hij, dat de kroon zou worden nagelaten aan Johanna, de oudste dochter, daar zij de protestantse godsdienst zou bevestigen waaraan zij en haar man met een eed verbonden waren. De zieke, vrome koning, hieraan toegevend, sloot dus bij uiterste wil zijn beide zusters uit en vermaakte de kroon aan Lady Johanna. Dit testament werd voorgelezen in tegenwoordigheid van de Raad, en van al de rechters des rijks, die verzocht werden dat te onderschrijven, wat de meesten ook deden, daartoe gedrongen door de hertog van Northumberland. Alleen de aartsbisschop Cranmer weigerde en ging tevens naar de koning om de reden van hem te weten, waarom hij zijn zusters onterfde. De koning zei hem, hoe hij daartoe geraden was, tot behoud van de godsdienst, en dat de rechtsgeleerden hem gezegd hadden, dat hij het wettig doen mocht; en daarom bad hij dat, zo lief hem de vrede en de voortzetting des evangelies was, hij het testament ondertekenen zou.

Hieraan voldaan zijnde, stierf de vrome koning spoedig, waarop men Johanna overreedde, de kroon op te nemen. Maar zij bad haar schoonvader en alle anderen met tranen, zulk een last niet op haar te leggen. Door hun redeneren en aanhouden echter kregen zij eindelijk een onwillige toestemming van haar, zodat zij tot koningin uitgeroepen werd.

Zij was een zeer kuise, onschuldige en deugdzaam maagd van hoge geboorte. Tussen haar en koning Eduard was weinig verschil in jaren, maar zij was veel meer in geleerdheid en taalkennis, opgevoed zijnde door een Godzalig en geleerd man, mr. Elmar. Zelf had zij een helder en buitengewoon verstand. Haar ouders hadden haar wat te streng voor zulk een zacht humeur opgevoed; men heeft geen ijzeren instrumenten nodig om was te buigen. Maar gelijk de strengste winters de aarde

verbeteren en gezonder en vruchtbaarder zomers veroorzaken, alzo had de hardheid der opvoeding haar tot groter geduld en Godzaligheid gebracht, waardoor zij een spiegel van haar eeuw werd. Eens kwam Rogersham zijn opwachting bij haar maken, en vond haar lezen in Plato's phaedon, terwijl haar vader met alle Duitsers en gans zijn gezin op de jacht in 't park was. Toen hij haar vroeg hoe zij zulk een tijdverdrijf kon missen en liever las over de wijsbegeerte in de Griekse taal, kreeg hij tot antwoord: „Ik wed dat al het spel in het park maar een schaduw is van dat vermaak hetwelk ik in dit boek vind.” Zij voegde daarbij, dat het een van de grootste zegeningen was die God haar schonk, dat hij haar strenge ouders en een vriendelijke schoolmeester gegeven had; hetwelk de oorzaak was, dat zij in haar studie het meeste vermaak stelde.

Deze waardige vrouw nu kwam op bovengenoemde wijze aan de kroon; maar nauwelijks had ze maar 10 dagen hiervan genot gehad, toen de heren van de Raad, horende dat velen zich bij Maria voegden die naar Londen kwam, deze terstond tot koningin uitriepen. De hertog van Suffolk was toen in de Tour met zijn dochter, maar werd door die heren gevangen genomen. Hij onderwierp zich en verbood zijn dochter vervolgens enige koninklijke ceremonies te gebruiken, opdat zij tot haar vorige staat zou terugkeren. Hierop antwoordde zij zeer bedaard: „Mijnheer, ik kan deze boodschap beter verdragen dan mijn bevordering tot koningin; uit gehoorzaamheid aan u en mijn moeder heb ik zwaar gezondigd en mij zelf geweld aangedaan, nu verlaat ik de troon gewillig, en gehoorzaam aan de bewegingen mijner ziel en zal trachten de fouten te herstellen door anderen begaan; tenminste indien zulk een grote fout hersteld kan worden door een gewillige verlating en hartelijke erkentenis.” Maar dadelijk nam koningin Maria haar gevangen, en werd zij beschuldigd van hoogverraad en voor het gerecht gebracht, In die tijd stortte zij veel heerlijke en hemelse gebeden uit, en dat met veel geloof, liefde en ijver; zij gedroeg zich zeer vroom en geduldig, ook in het dispuut met een zeker priester Teckman, die niets op haar vermocht. Afscheid nemende zei hij: „Ik ben bedroefd, want ik merk, dat wij twee elkander nooit ontmoeten zullen.” Waarop zij antwoordde: „'t Is waar, zij zullen nooit overeenkomen, tenzij God uw hart bekeert; want ik ben verzekerd, zo gij geen berouw krijgt en u tot God wendt, dat gij ongelukkig zijt; en ik bid God dat Hij, naar de ingewanden Zijner barmhartigheid, u Zijn Heilige Geest zendt; want Hij heeft u een goed verstand gegeven, och! dat Hij u ook een goed hart schonk!”

's Morgens voor dat zij ter dood gebracht werd, werd haar man op het schavot gedood, alwaar hij met gebeden op een zeer boetvaardige wijze zijn leven eindigde. Zijn geheel bebloed lichaam werd op een kar gelegd, zijn hoofd in een kleed gewonden en in het gezicht van zijn bedroefde vrouw gebracht, een schouwspel dat voor haar pijnlijker was dan de bijl die haar onthoofdde. Daarna heeft ook zij zeer kloekmoedig de dood ondergaan, betuigende hoe zij niet naar de kroon gestaan had, maar nu stierf in de verwachting van behouden te zullen worden door geen ander middel, dan alleen door Gods barmhartigheid in het bloed van Jezus Christus. Zo eindigde haar leven in 1554, 16 jaar oud zijnde.

Haar dood werd door allen beklagd, maar niet geheel ongestraft gelaten door God: want de rechter Morgan die het vonnis velde, werd kort daarop waanzinnig en in zijn vlagen riep hij gedurig uit: „neemt vrouwe Johanna van mij weg” en in die schrik eindigde hij zijn leven.

Haar bijzondere Godzaligheid, hemelsgezindheid en afgestorvenheid van de wereld,

tegelijk met haar kloekmoedigheid, blijkt onder andere zeer uit drie brieven die zij in het gevangenhuis schreef. Zij waren deze:

Aan haar vader: (die tegelijkertijd met haar in de Tower was) „Vader, hoewel het God behaagt, mijn dood door U te verhaasten door wie mijn leven eerder had moeten verlengd worden, zo kan ik dit toch zo geduldig aannemen dat ik God hartelijker dank voor de verkorting van mijn ellendige dagen, dan indien al de wereld mij in het bezit gegeven was met een naar mijn wil verlengd leven. En hoewel ik vast verzekerd ben van uw grote smarten, nu veelszins verdubbeld, kan ik mijzelf nochtans hierin gelukkig rekenen dat mijn handen gewassen zijn in de onschuld mijner daad, en mijn onschuldig bloed om genade zal roepen voor de onschuldigen. En, hoewel ik moet erkennen dat ik gedrongen ben en, gelijk gij wel weet, gedurig aangezet om de kroon aan te nemen, en er in toe scheen te stemmen en daarin zwaar zondigde tegen de koningen en tegen de wetten, zo vertrouw ik nochtans, dat deze misdaad voor God zoveel te minder is, dewijl ik, in zulk een koninklijke staat zijnde, met de opgedrongen eer mijn hart niet opblies. En aldus, goede vader, heb ik mijn staat aan U opengelegd en hoewel mijn aanstaande dood U misschien zeer beklaglijk mag schijnen, zo is er toch niets dat mij welkome kan zijn dan uit dit tranendal over te gaan naar die hemelse troon van alle vreugde en vermaak met Christus onze Zaligmaker, in welk standvastig geloof (indien een dochter zo aan haar vader mag schrijven) de Heere die U tot hertoe gesterkt heeft, U verder zo bevestige dat wij elkander ten laatste ontmoeten mogen in de hemel, met de Vader, de Zoon en de Heilige Geest enz.”

Tijdens de regering van koning Eduard VI was er een zeker meester Harding, kapelaan van haar vader, een ijverig prediker en belijder van het evangelie. Maar in het begin van Maria's bestuur werd hij rooms en zwom alzo met de tijdstroom af. Dit kwam ter haar kennis en deed haar uit de kerker onderstaande brief schrijven:

„Zo dikwijls als ik mij te binnen breng die vreselijke uitspraak van Christus dat hij, die zijn hand aan de ploeg slaat en terugziet, niet bekwaam is tot het koninkrijk der hemelen; en daartegenover die troostrijke woorden die Hij spreekt tot hen die alles verlaten en Hem volgen, zo kan ik niet nalaten mij over u te verwonderen, en uw geval te beklagen, die vroeger een levend lidmaat van Christus scheen te zijn, maar u nu vertoont als een mismaakte slaaf des duivels. Vroeger was u als een schone tempel Gods, maar gij zijt nu als een vuile goot des satans. Weleer als de onbevleete bruid van Christus, maar nu de onbeschaamde hoereerder achter de antichrist. Weleer mijn getrouwe broeder, maar nu een vreemdeling en afvallige. Weleer een kloek soldaat van Christus, maar nu een laffe wegloper! Ja, als ik op deze dingen let, zo kan ik niet nalaten uit te roepen en tegen u te zeggen: gij zaad des satans, wien de duivel bedrogen, de wereld verleid, de begeerte des levens verdraaid heeft, zodat gij van een Christen een ongelovige geworden zijt. Waarom hebt gij de wet des Heeren in uw mond genomen? Waarom hebt gij de wil van God aan anderen gepredikt? Waarom anderen onderwezen om sterk te zijn in Christus, daar gij nu zelf afwijkt en God zo schrikkelijk onteert? Gij preekt, dat men niet stelen zal en nochtans steelt gij zeer afschuwelijk, niet van mensen maar van God, plagende uw ziel en uw lichaam, en verkiezende liever met schande te leven dan met eer te sterven en heerlijk met Christus te heersen, Die het leven en de dood voor de Zijnen is. Waarom toont gij uzelf het allerzwakst daar gij het allersterkst moest zijn? De sterkte van een kasteel is onbekend voordat er een aanval op geschied is, maar gij geeft op wat gij hebt voordat er een batterij tegen u gericht is.”

En zo gaat zij voort in het ontdekken van zijn gevaarlijke staat, van de

verschrikkelijke dreigementen uit Gods Woord tegen afvalligen en Gods gestreng oordelen tegen hen uitgevoerd. Maar ten laatste zet zij zoet voor zijn ogen Gods weldaden, Zijn genadige beloften, vele voorbeelden van Zijn bereidvaardigheid om te vergeven en ware boetvaardigen te omhelzen; en besluit dan met deze roerende opmerking:

“Ik bid u, laat deze gedachte aan de laatste dag altijd levendig voor uw ogen, bedenkende dat verloochenaars van Christus in die dag zullen uitgeworpen worden, die de wereld meer dan de hemel, hun leven meer dan Die hun het leven gaf achtende, afweken en van Hem afvielen Die hen niet verliet. Gedenk de onwaardeerbare vreugde, bereid voor hen die geen gevaar noch schrik des doods wezen, mannelijk gevochten hebben tegen en als overwinnaars getriomfeerd hebben over alle machten der duisternis, hel en verdoemenis, door hun ontzaglijke Leidsman Christus Jezus, Die nu Zijn armen uitstrekt om u te ontvangen, die gereed staat u om uw hals te vallen en u te kussen, en u ten laatste te onthalen op de liefelijkheden en kostbaarheden van Zijn dierbaar bloed, hetwelk Hij, indien het met Zijn raad kon bestaan, nogmaals zou storten, eer dat gij verloren zoudt gaan. Met de Vader en de Heilige Geest zij Hem alle eer.”

En zij voegde er dit versje bij:

*„O wees standvastig en getrouw, vrees voor geen smart in 't minst,
De Heiland zij uw Losser, en Zijn hemel uwe winst.”*

's Nachts voordat zij onthoofd werd, zond zij haar zuster, Catharina, haar Griekse Testament, waarin zij deze brief schreef:

„Ik heb u hier een boek gezonden, goede zuster Catharina, dat, hoewel het uiterlijk niet met goud gedrukt is geworden, nochtans inwendig waardiger is dan kostelijke geschenken. Het is het Boek, lieve zuster, van de wetten des Heeren: het is Zijn testament en uiterste wil, die Hij ons, ellendigen, vermaakt heeft, welke u zal leiden tot het pad der eeuwige vreugde. En indien gij het met een goed gemoed leest en met een ernstig hart tracht te volgen, zal het u tot een onsterfelijk en eeuwig leven brengen. Het zal u leren te leven en leren te sterven. Het zal u meer doen winnen dan gij zoudt gewonnen hebben door de bezitting van de landen van uw bedroefde vader, die gij zoudt geërfd hebben zo God u voorspoedig gemaakt had; zodat, indien gij dit Boek naarstig ter hand neemt, zoekende uw leven daarnaar in te richten, gij een erfgename van zulke rijkdommen zult zijn, die noch de gierigaard u onttrekken zal, noch de dief stelen, noch de mot verderven zal. Begeer, lieve zuster! met David de Wet des Heeren uws Gods te verstaan. Leef steeds om te sterven, opdat gij door de dood het eeuwige leven moogt verkrijgen. En vertrouw niet, dat de tederheid uwer jaren uw leven zal verlengen; want als God roept, gaat de jonge zo ras als de oude. Versmaad de wereld, verloochen de duivel, veracht het vlees en verlustig u alleen in Hem. Wees boetvaardig over uw zonden, doch wanhoop niet; zijt sterk in 't geloof, doch wees niet verwaand, en begeer met Paulus ontbonden en met Christus te zijn, met Wie zelfs in de dood het leven is. Zijt gelijk aan de goede dienstknecht, zelfs ter middernacht wakende, opdat gij niet, als de dood komt, en u die als een dief in de nacht verrast, met de boze dienstknechten door gebrek aan olie, gelijk de vijf dwaze maagden, mocht slapende gevonden worden, of gelijk die het bruiloftskleed niet aan hadden en gij alsoo uitgesloten wordt van de bruiloft. Verblijd u in Christus, gelijk ik doe; volg de voetstappen van uw Meester Christus en neem Zijn kruis op, leg uw zonden op Zijn rug, en omhels Hem altijd. En wat mijn dood belangt, verblijd u, gelijk ik doe, goede zuster, dat ik verlost zal zijn van deze verdorvenheid en dat ik de onverderfelijkheid zal aandoen. Want ik ben verzekerd, dat ik voor het verlies van een

sterfelijk leven een onsterfelijk leven winnen zal, hetwelk ik God bid, dat Hij u geve en u Zijn genade zende om in Zijn vrees te leven, en in het ware geloof van Christus te sterven; van Wie ik u in de naam van God vermaan nooit af te zwerven, noch om de hoop dezes levens, noch uit vrees voor de dood. Want indien gij Zijn waarheid verloochent om uw leven te verlengen, zo zal God u verloochenen en uw dagen tegelijk verkorten. En indien gij Hem aankleeft, Hij zal uw dagen tot Zijn eer en uw troost verlengen. Tot welke eer God mij nu brenge en u daarna, wanneer het Hem zal behagen u te roepen.

Vaarwel, goede zuster, en stel uw enig vertrouwen op God, Die u alleen moet helpen.”

Mr. Johannes Foxe, die het Engels martelaarsboek geschreven heeft, besluit deze historie van Johanna Gray met dit vers:

't Is, lezer, ongewis, met welk een soort van ogen

Gij dit leest; maar bij het schrijven, moest ik ze somtijds drogen.

Hieronder volgt een beschrijving uit de *Historie der Martelaren*, door Adr. Haamstedius, gebruikmakend van het Engels Martelarenboek.

Johanna Gray

Onder de deugdzame prinsessen en kloekmoedige vrouwen, die God de Heere tot de kennis van Zijn waarheid riep, muntte vooral uit Johanna Gray, dochter van Hendrik Gray, markies van Dorchester, afstammende van de tweede zuster van Hendrik de achtste, die niet alleen door God met de kennis van onderscheiden talen en vele deugden was versierd, maar ook, door de verlichting des Heilige Geestes, gekomen was tot de kennis van de ware godsdienst, en begaafd met kloeke standvastigheid om die in dat koninkrijk te verdedigen, dat nu daarvan geheel was afgekeerd, en er zich zeer tegen verklaarde.

En, ofschoon de vijanden der waarheid deze heerlijke gaven in deze prinses zochten te verduisteren, voorgevende, dat de reden van haren dood was, dat zij tegen alle recht en billijkheid de kroon van Engeland had aangenomen, daar die wettig toekwam aan Maria, de oudste zuster van koning Eduard, zo konden zij dit echter niet gedaan krijgen, zoals uit haar standvastige belijdenis blijkt.

Het is wel waar, dat zij door koning Eduard bij testament tot erfgenaam van het rijk was aangewezen, doch Johan Dudley, hertog van Northumberland, een trots, en hoogmoedig mens had het erop aangelegd, om de kroon aan zijn huis te brengen, want hij had zijn zoon Guilford Dudley aan deze Johanna uitgehuwelijkt. Niet lang na de dood van de koning, liet hij haar in het openbaar als koningin uitroepen, en wel door het testament en met goedvinden van de koning, die, om zekere redenen, en vooral om het bestaan van de godsdienst, zoveel hem mogelijk was, te verzekeren, zijn beide zusters, Maria en Elisabeth, had ontferfd, en verlangd, dat de kroon Johanna in handen zou vallen.

Toen nu Johanna, ondanks haarzelf, op sterk aandringen de kroon had aangenomen, en als koningin was uitgeroepen, doch het rijk niet langer kon behouden, aangezien Maria van alle zijden groten aanhang kreeg, en velen van de groten de voorrang niet konden verdragen, die de hertog van Northumberland boven haar genoot, wekte men haar vrienden tot haar hulp op, en alzo kwam Maria tot de troon, en liet zij Johanna in de Tower werpen.

In deze gevangenis werd zij zeer aangevallen, om van de ware leer des Evangelies af te vallen, en de roomse aan te nemen, onder belofte van levensbehoud, vrijheid, rijkdom en eer, indien zij daaraan voldeed. Doch tot verwondering ja, verbazing van haar vijanden, bleef zij volstandig tot het einde.

Terwijl zij in de Tower te Londen gevangen zat, kwamen velen haar dagelijks bezoeken, om met haar over de godsdienst te twisten, en haar van de ware leer af te trekken. Onder deze was ook een priester, Fecknam genaamd, die, daags voor haar dood, in tegenwoordigheid van verschillende lieden, met haar sprak over verschillende punten van de leer, waarover tussen Hervormde en Roomsens verschil bestond, waarbij zij hem uitmuntend antwoordde, zoals uit het volgende verhaal blijken zal.

Fecknam maakte een begin met het twistgesprek en zei: "Wat meent gij, dat voor alle dingen in een christen noodzakelijk moet gevonden worden om te geloven?"

Johanna antwoordde daarop: Te geloven in God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, drie personen en een enig God."

Fecknam. Meent ge dan, dat een Christen niets anders moet geloven?

Johanna: Men moet niet alleen in God geloven, maar Hem met het gehele hart, met het gehele gemoed en met alle krachten beminnen, en zijn naasten insgelijks

liefhebben als zichzelf.

Fecknam. Dus behoort men dan niet te zeggen, dat wij door het geloof alleen gerechtvaardigd worden?

Johanna: Och ja, maar men moet dit beide, vasthouden. Want, hoewel men God moet beminnen, zoals ik gezegd heb, nochtans is het waar, wat Paulus zegt, dat wij door het geloof in Christus gerechtvaardigd worden.

Fecknam. Maar, wat zegt dezelfde Paulus? Zegt hij niet, dat zonder de liefde en barmhartigheid het geloof niets waard is?

Johanna: Ja, dat zegt hij. Want hoe zal ik ooit Hem kunnen beminnen, op Wie ik mijn geloof niet bouw of zal ik ook Hem niet beminnen, in Wie ik van hart geloof? Het geloof en de goede werken zijn ten nauwste met elkaar verbonden, en de goede werken en de liefde worden onder het geloof begrepen zodat hij, die het ene begeert, ook noodzakelijk het andere moet bezitten.

Fecknam. Maar, hoe moet men zijn naasten beminnen?

Johanna: De liefde jegens onze naasten openbaart zich voornamelijk in de dingen, dat wij de hongerige te eten geven de dorstige te drinken, de naakte kleden en tegen de koude beschermen, en eindelijk, dat wij de hongerigen alles moeten aandoen, wat wij willen, dat ons geschiede, indien wij in die nood en het gebrek waren, waarin wij hen zien.

Fecknam. Uw woorden geven niets anders te kennen, dan dat de goede werken, indien wij zalig worden, in ons vereist worden, en dat het geloof alleen niet genoeg is tot de zaligheid.

Johanna: Dat ontken ik en zeg, dat het geloof alleen het middel is, waarmee wij de zaligheid, die in Jezus Christus is, aannemen. Niet minder is het nodig dat zij, die ware christenen willen zijn, en als de zodanigen gehouden worden, volgens het voorbeeld van Christus, hun liefde op goedertieren wijze jegens hun naasten bewijzen, en hun broeders met dezelfde liefde, als tot zichzelf, zover zulks mogelijk is, omhelzen. Nochtans kan men niet zeggen, dat alles, wat wij doen, tot de zaligheid nodig is; want waarlijk, ofschoon wij alles gedaan hebben, wat ons bevolen is, zijn wij toch onnutte dienstknechten, en het geloof alleen in Christus verlost ons van de schulden, waarin wij gevallen zijn.

Fecknam. Genoeg hiervan. Zeg mij: hoeveel sacramenten zijn er?

Johanna: Twee, de doop en het avondmaal des Heeren.

Fecknam. Wat hoor ik u zeggen! Zijn er dan geen zeven sacramenten?

Johanna: Dit zou mij op gezag van de heilige Schrift moeten worden bewezen. Wat mij aangaat, ik ken slechts twee sacramenten.

Fecknam. Laat ons dat voorlopig laten rusten, want wij zullen er later over spreken. Intussen zou ik wel willen, dat gij mij verklaarde, wat deze sacramenten bij u betekenen.

Johanna: De doopt toont mij, dat ik door de Heilige Geest vernieuwd en gezuiverd word, evenals wij zien, dat het lichaam door het water wordt gereinigd. Ik zeg, dat ik door de doop uitwendig aan mijn lichaam gewassen, en inwendig in mijn ziel ben herboren; en deze uitwendige reiniging verklaart mij, dat ik een dochter van God ben geworden. Maar het avondmaal is als een zegel des Nieuwe Testaments in Christus' bloed, dat vergoten is aan het kruis, door middel waarvan ik geloof het hemelse koninkrijk deelachtig te worden.

Fecknam. Wat meent u dan in dit sacrament te ontvangen? Gelooft u niet, dat u het natuurlijke lichaam en het bloed van Christus ontvangt?

Johanna: Het is er zover vandaan, dit te geloven, dat ik er zelf een gruwel van heb. Ik belijd derhalve, dat mij in het avondmaal gegeven worden het brood en de wijn in hun

eigen aard en natuur, en niet het natuurlijk lichaam en het bloed van Christus in het brood, zodat het brood in zijn wezen blijft, of onder de eigenschappen van het brood, alsof dit brood verdwenen ware; maar als dit brood gebroken wordt, maakt het mij indachtig, hoe het lichaam van Christus om onze zonden aan het kruis verbroken, en Zijn bloed vergoten is. En wanneer ik dan, volgens Zijn instelling, dit brood en de wijn ontvang, ben ik alles, wat Christus aan het kruis voor ons verdiend heeft, volkomen deelachtig.

Fecknam. "Sprak Christus zelf niet deze woorden; *"Neemt, eet, dat is Mijn lichaam?"* En kan er iets duidelijker worden gesproken? Bevestigt Hij niet met allerduidelijkste woorden, dat het Zijn lichaam is?"

Johanna: Wat de woorden aangaat, zijn wij het eens; doch het is ook nodig, dat men bedenke, dat Hij, die deze woorden gesproken heeft, ook van Zichzelf zegt: "Ik ben de wijnstok; Ik ben de deur" en toch was Hij geen wijnstok en geen deur. Paulus zegt: "dat God de dingen, die niet zijn, roept, alsof zij waren." Doch om het u in weinige woorden te zeggen: ver zij het van mij te geloven of te belijden, dat ik het natuurlijke lichaam van Christus eet, of Zijn eigenlijk bloed drink, op welke wijze dan ook. En dat te meer, aangezien ik op die wijze het lichaam van Christus beroven zou van de eigenschappen, welke de heilige Schrift daaraan toeschrijft; en verlossing zou teniet doen, die door de enige offerande van Zijn lichaam is teweeg gebracht. Wanneer ik geloofde en beleed, wat gij gelooft en belijdt, dan zouden er twee lichamen en twee Christussen moeten zijn, en nochtans kent de Schrift slechts een enige Christus, en schrijft hem maar één lichaam toe. En, indien het waar is, dat Christus twee lichamen heeft, waarom zal men dan ook niet kunnen zeggen, dat Hij er drie heeft, en waarom niet tien, twintig, duizend, ja ontelbare, om het met één woord te zeggen? Aangenomen eens, dat het waar is, wat gij doordrijft, dan moet men ook bijgevolg zeggen, dat het ene lichaam was, wat aan het kruis werd genageld, en een ander wat Christus in het avondmaal aan Zijn discipelen uitreikte. Volgens uw bewering moet men noodzakelijk stellen, of dat Christus twee lichamen had, of indien Hij er slechts één had, dat dit dan, indien de discipelen het hebben gegeten, niet aan het kruis werd genageld, en indien het daaraan genageld is, dan hebben de discipelen het niet gegeten.

Fecknam. Wat wilt u hiermee zeggen? Kan Christus door Zijn macht niet teweeg brengen, dat in het avondmaal Zijn lichaam gegeten en Zijn bloed gedronken wordt, zoals Hij zonder tussenkomst van de man uit een vrouw kon geboren worden, en op de zee wandelen als op de harde grond, hoewel zijn lichaam toch de gewone zwaarte had, en andere dingen doen, die men duidelijk ziet, dat Hij door Zijn macht verrichtte?"

Johanna: Ik erken dat Hij, indien Hij aan het avondmaal een wonder had willen doen door Zijn macht, Hij dit had kunnen verrichten. Ik wil er ook niet over twisten, wat Hij had kunnen doen; maar beweer, dat het zeer duidelijk is, dat Christus toen geen wonder wilde doen, noch enig wonderwerk bevelen. Hij wilde, dat Zijn lichaam aan het kruis genageld en verbroken, en Zijn bloed om onzer zonden wil zou uit gestort worden. Doch graag zag ik, dat gij op de vraag antwoordde, namelijk, in welke plaats was Christus, toen Hij de woorden Sprak: "Neemt, eet, dat is Mijn lichaam?" Was Hij niet met Zijn lichaam aan de tafel? Was Hij niet nog levend op aarde, en onderging Hij niet de volgende dag de dood? Zeg mij eens, wat Hij in Zijn handen nam? Nam Hij geen brood? Wat brak Hij? Brak Hij geen brood? Wat deelde Hij uit? Deelde Hij geen brood uit? Wat Hij in de handen nam, brak Hij ook; wat Hij brak, gaf Hij ook over, en eindelijk, wat Hij Zijn discipelen gaf, dat hebben zij ook gegeten, indien hun ogen niet verblind waren.

Fecknam. De leraars, die gij in deze zaak volgt, belijden en ontkennen één en dezelfde

zaak, en wel op een en dezelfde tijd; maar waarlijk, gij houdt u niet alleen aan het gezag der kerk, waarnaar men zich onbepaald behoort te onderwerpen.

Johanna: Mijn geloof steunt nergens anders op dan op Gods heilig Woord, zoals dit ook behoort, en niet op een zich noemende kerk, die, indien zij de katholieke en heilige kerk is, haar geloof moet richten naar het Woord van God, en niet het woord van God naar haar geloof. Evenmin begeer ik mijn geloof naar iets anders dan naar Gods Woord te richten; want, al is deze kerk oud, hoe zou ik aan haar kunnen geloven, daar zij een gedeelte van het Avondmaal ontkent, en de leken daarvan berooft, om een, ik weet niet welke, ongescheidenheid van het lichaam en het bloed in het avondmaal, ten gevolge waarvan zij dit de geestelijken ook zou kunnen weigeren. Wanneer zij ons de drank des Heeren weigert, weigert zij ons dan ook datgene niet, waarin een deel van onze zaligheid bestaat? Zij weigert ons dat, waarin ons een bijzondere troost wordt voorgehouden. Ik beweer, dat zulk een kerk de Bruid van Christus niet is, maar de hoer van de satan, wat mij vrijstaat met nadruk te zeggen, aangezien zij zich aanmatigt een verandering te brengen in het allerheiligste avondmaal des Heeren, door een gedeelte er bij te voegen, en een gedeelte naar haar eigen goëddunken ervan af te nemen. Deze kerk zal God een zware val beschikken, en haar wissen uit het boek des levens. Leerde Paulus de gemeente te Korinthe aldus te handelen, waar hij verklaart, hoe zij het avondmaal moest vieren? Heeft hij haar van een deel daarvan beroofd? Zal ik dan in zulk een kerk geloven? Dat zij verre van mij. Fecknam. Wat gij berispt, is met een goede bedoeling in de kerk veranderd, en dus verordend om zekere ketterij, die daaruit voortvloeide, uit te roeien.

Johanna: O goede God! behoort dan de kerk zo vermetel te zijn, om te veranderen, wat God heeft ingesteld? Mag de kerk zich zulk een groot gezag toeëigenen, en wel in zulke verborgenheden van onze godsdienst? U weet immers wel, wat Saul is wedervaren, en toch kon de reden, die hem bewoog omdat te doen, met een schone dekmantel omhangen worden, indien het geoorloofd ware menselijke inzichten tegenover Gods bevel te stellen. Laat het dan ver van ons zijn zulk een vermetelheid in deze zaak van de godsdienst te plegen."

Tot zover duurde het gesprek tussen Fecknam en Johanna Gray; en al wat hier boven is meegedeeld, heeft zij zelf in schrift gesteld, en daaraan de volgende woorden toegevoegd: Dit zijn de punten, waarmee Fecknam mij kwam bestrijden, en zijn uiterste best deed, om mij weer tot de kerk te brengen, waarvan hij zei, dat ik gescheiden was, doch de Heere bewees mij de genade om standvastig te blijven. Nog over vele andere zaken hebben wij in ons twistgesprek gehandeld, maar, die ik hier beschreven heb, zijn de voornaamste punten, en alles heeft plaats gehad in tegenwoordigheid van verscheidene personen.

Toen Fecknam van mij scheidde, zei hij tot mij: "Het spijt mij van u, want ik verlaat u aldus, dat ik in het geheel geen hoop heb, dat wij samen zullen kunnen overeenstemmen." Waarop ik hem ten antwoord gaf: "Dat is de waarheid, want waarlijk, wij zullen het samen niet eens worden, tenzij God de Heere uw verstand verandert en u bekeert. Indien gij u niet van harte bekeert, is er waarlijk geheel aan uw zaligheid te wanhopen, en ik bid God de Heere, door Zijn onuitputtelijke barmhartigheid, u een oprechten geest te schenken. Want Zijn goddelijke majesteit heeft u zeer overvloedig met welsprekendheid begaafd; en het schijnt, dat er anders niet ontbreekt, dan dat Hij u een nieuwe geest schenkt, teneinde gij u mag wenden tot grootmaking van Zijn eer, die gij nu met voeten treedt, daar gij uw welsprekendheid besteedt aan andere zaken dan betamelijk zijn. Hiermee was ons gesprek geëindigd."

Hoe luttel kracht de verschrikking van de aanstaanden smadelijke dood gehad heeft op deze doorluchtige prinses, blijkt vooral daaruit, dat zij niet alleen het gehele gesprek niet de priester Fecknam daags voor haar dood hield, maar dat ook haar de lust niet ontbrak, aangezien zij toen nog slechts enige uren had te leven, om het op te schrijven. En, indien zij dit door Gods ingeving niet gedaan had, zou hij wellicht naderhand er zich op beroemen, haar in haar geloof te hebben doen wankelen en tot omhelzing van de roomse leer te hebben gebracht. Maar God de Heere zij gedankt, Die dit voorzag, en haar tot het einde begiftigde met een zo onbezweken moed en vrijmoedigheid, als vrucht van haar onwankelbaar geloof in Zijn Zoon Jezus Christus, onze enige Zaligmaker, alsmede van haar onbevlekt gemoed, waarin zij de vrede des Heilige Geestes in overvloedige mate gevoelde.

Uit haar gevangenis schreef zij een zeer beleefde brief aan zekere Thomas Harding, die van de hervormden godsdienst tot het pausdom was vervallen, en wekte hem met voortreffelijke redenen op, om weer tot de godsdienst terug te keren, die hij uit mensenvrees had verlaten.

In haar laatste dagen, nadat haar de dood vanwege de koningin was aangezegd, schreef zij een brief aan mevrouw Catharina Gray, haar zuster, en plaatste die achter haar Grieks Testament, dat zij haar tegelijk toezond, en vermaande haar dat vlijtig te lezen, aangezien de wet van God haar Heere, zoals zij zich uitdrukte, en Zijn laatste wil, die Hij stervende ons heeft nagelaten, daarin vervat waren, wat haar, indien zij dit met een behoorlijke begeerte las, de weg zou banen en openen, om haar te leiden tot het eeuwige leven.

De volgende dag na dit gesprek met de priester Fecknam, werd prinses Johanna naar haar strafplaats gebracht. Voor zij echter daarheen ging, verzocht de kapitein van de Tower, Thomas Bridgis, die haar grote achting toedroeg, en wel wegens de uitmuntende christelijke deugden, die hij de gehele duur van haar gevangenschap in haar had opgemerkt en nog aanschouwde, aan haar hem iets te willen nalaten, tot een gedachtenis. Zij vroeg daarom een klein schrijfboekje, en schreef daarin drie spreuken, een in de Griekse, de andere in de Latijnse, en de derde in haar moedertaal, welke spreuken aldus luiden:

1. "De dood zal mijn lichaam de straf van de zonde doen dragen; maar mijn onschuld zal mijn ziel in het aangezicht van God rechtvaardigen.
2. "Heeft het recht plaats in mijn lichaam, mijn ziel zal plaats vinden in de barmhartigheid van God."
3. De in het Engels geschrevene was: "De zonde is de dood waardig; maar mijn onwetendheid had wel kwijtschelding en verontschuldiging bij de wereld en bij de wetten behoren te verdienen."

Deze spreuken getuigen van haar onschuld. Toen zij dit boekje aan de kapitein overgegeven had, ging zij onder geleide van de bevelhebber van de Tower naar de strafplaats, waarbij zij geen verslagenheid in haar geloof toonde, noch tranen in haar ogen had; maar met een blijmoedig gelaat groette zij allen, die zij voorbij ging, en beval zich in hun gebeden God aan, terwijl zij in een gebedenboekje, dat zij in haar hand had, las. Aldus kwamen zij aan de plaats, waar het schavot was opgericht, te weten op de Greene, tegenover de witte toren. Toen zij hier was, omhelsde zij de priester Fecknam, die zich nu weer bij haar gevoegd en haar bij de hand had, vriendelijk en zei: "God mag u het goede vergelden, wat gij mij bewezen hebt, ofschoon het mij veel verdrietelijker is gevallen dan nu deze dood, die ik moet ondergaan." Waarlijk, woorden, zulk een prinses waardig. Dat hij getoond had haar

een goed hart toe te dragen, en met ijver, doch zonder verstand, getracht had baar in het leven te behouden, daarvoor dankte zij hem, en bad, dat God hem dit mocht belonen. Doch, opdat hij ook weten zou, dat zij, in het gezicht van de dood, aangaande de godsdienst even welgemoed was, als zij altijd door Gods genade was geweest, en in haar laatste dagen had getoond, voegde zij er bij, opdat hij niet menen zou iets op haar gewonnen te hebben, dat alles wat hij om harentwil en aan haar gedaan had, en vooral de moeite, die hij had aangewend, om haar van haren zuivere godsdienst af te trekken, wat toch de bedoeling van al zijn streven was geweest, haar veel onaangenamer was gevallen, dan de dood haar zou zijn, aangezien haar ingenomenheid met een vurige ijver tot de ware godsdienst haar steeds een weerzin en afkeer had doen hebben jegens al wat er tegen streed, en veel meer nog, dat men beproefd had, haar daarvan afvallig te doen worden.

Toen zij daarna het schavot had beklommen, vroeg zij de kapitein Bridgis, of het haar geoorloofd was enige woorden tot de omstanders te spreken. Deze antwoordde: Ja mevrouw, het staat u vrij alles te zeggen, wat u verlangt."

Zij richtte dan ook tot de omstanders een toespraak die overvloedig was van christelijke nederigheid, en als een spiegel was van haar bewonderenswaardige lijdzaamheid en geduld. Want, ofschoon zij wist, dat de wet, waardoor zij zich ter dood veroordeeld zag, onrechtvaardig, wreed en ongenadig was, en ook overtuigd was, hoe schandelijk de rechters, door, wie zij was veroordeeld, jegens haar hadden gehandeld, en hoezeer het vonnis, dat zij over haar geveld hadden, tegen alle recht en billijkheid streed; nochtans klaagde zij evenmin over de een als over de ander, waartoe zij overigens alle reden had; maar gaf alleen met korte woorden haar onschuld te kennen. En, opdat ieder zou kunnen zien en erkennen, hoe diep de liefde Gods en Zijn vrees haar in het hart geprent was, bewees zij Hem ook nu, in de laatste ogenblikken van het leven, zoals zij altijd gedaan bad, de verschuldigde eer, en beled, dat haar ijver tot het goede, waarvan wij echter weten, dat die ieder vroom christen tot een levend voorbeeld kan strekken, in geen dele zo, noch zo volmaakt was als zij wel wenste, en dat zelfs de Heere daarom reden genoeg had haar deze straf toe te zenden; en zij eindelijk betuigde, dat zij alleen vertrouwd op het bloed van haren Heiland de zaligheid te zullen beërven.

Maar laat ons liever de woorden horen, die op zeer weinig na, de laatste waren, die van de gezegende lippen van deze waarde en uitverkoren vriendin Gods vloeiden. Zij waren de volgende: "Ik ben hier gekomen, lieve gemeente, om te sterven, waartoe ik door uw wet veroordeeld ben. Mijn overtreding tegen de hoogheid van de koningin bestaat alleen daarin, dal ik mij heb laten vervoeren tot datgene, wat door anderen begonnen en overlegd werd, en wat nu als verraderij geldt. Doch dit geschiedde niet op mijn verzoek, maar op raad en voorlichting van hen, van wie men zou mogen vertrouwen, dat zij meer verstand van zaken bezaten dan ik, die weinig van rechten en wetten weet, veel minder van aanspraak op de kroon. Doch dat ik zou begeerd, of daarnaar getracht hebben, of mijnentwege daarnaar had getracht, dienaangaande was ik heden, in de tegenwoordigheid Gods en ulieden allen, lieve gemeente, mijn handen in onschuld."

Toen zij dit gezegd had, drukte zij haar handen samen, en zweeg enige ogenblikken. Daarna, haar toespraak wederom vervolgende, zei zij verder: "Ik bid ulieden beminde gemeente, om mijn getuigen te zijn, dat ik in het geloof van Christus mijn leven eindig, en dat ik alleen door Gods genade, in het bloed van Zijn eniggeboren Zoon Christus Jezus, hoop en vertrouwen reiniging en vergeving van mijn zonden te

verwerven. Ik belijd, dat ik, het Woord van God kennende, dat veronachtzaamd, mijzelf en de wereld bemind heb, en daarom overkomt mij deze straf rechtvaardig en billijk. Doch ik dank God voor Zijn goedheid, dat Hij mij tijd en gelegenheid tot berouw heeft geschonken. En nu, lieve gemeente, bid ik ulieden, mij, terwijl ik nog leef, bij te staan met uw gebeden."

Na deze woorden viel zij op de knieën, nam haar boekje voor zich, en zich naar Fecknam wendende, vroeg zij: "Is het mij geoorloofd een psalm te lezen?" Waarop hij antwoordde: "Ja mevrouw!"

Zij las dan ook de gehele 51ste Psalm in haar moedertaal met de grootste ijver des geestes van het begin tot het einde. Daarna stond zij op, en gaf hare handschoenen en haar sluier aan een van haar kamerdames en haar boekje aan de kapitein Bridgis. Voorts deed zij de haak van haar lange mantel los; en toen de scherprechter haar deze wilde afdoen, weigerde zij deze dienst, en verlangde dat een van haar kamerdames of kamerheren, daar tegenwoordig en miss Elling genaamd, de hand daartoe lenen zou, wat deze dan ook deed.

Toen men haar de doek voor de ogen zou binden, viel de scherprechter voor haar op de knieën, en vroeg haar om vergiffenis, die zij hem van harte graag gaf. Vervolgens gaf hij een wenk, dat zij op het stro zou gaan staan, dat daar op het schavot lag. Toen zij tegelijkertijd het blok zag, vroeg zij: "Is dit het blok?"

Hij beantwoordde dit toestemmend.

Verder zei zij: "Ik bid u, dat gij mij spoedig mag doen sterven."

En, terwijl zij op de knieën viel, zei zij: "Zal mij het hoofd afgeslagen worden, voor ik mij uitstrek?"

Waarop de scherprechter antwoordde: "Neen, mevrouw."

Toen men haar voorts de doek voor de ogen gebonden had, tastte zij met de lander in het rond en vroeg: "Waar is het blok? Wat moet ik doen? Waar is het, waar is het?"

Vervolgens nam een van de omstanders haar bij de hand, en bracht haar bij het blok, waarop zij zich neerwierp, haar lichaam en handen uitstreekte, en sprak: "*In uw handen, Heere, beveel ik mijn geest, wees mij genadig!*"

Toen zij dit gezegd had, werd haar het hoofd afgeslagen, onder groot gewezen en droefheid van de omstanders, zelfs van hen, die altijd de zaak van Maria en de roomsen godsdienst waren toegedaan.

Deze straoefening had plaats op de 12^e Februari, in het jaar onzes Heeren 1555.